

A protestánsok azonban tovább is vonakodtak s ime 1591. febr. 10-én zsinatot is tartottak ellene. Okaikat így adják elő. A kalendarium a római pápától származott, s abban a bullában, melyben e naptár elfogadtatását a pápa apostoli teljhatalmával parancsolja, magát az egyház fejének nevezi. Másfelől azt hirdeti, hogy az t. i. a naptár) a pápai breviarium része, s azt állítja, hogy az a tridenti zsinat kiegészítéseül rendeltetett, oly czélból és kinézésből, hogy az ünnepnapok rendesen tartassanak és hogy nemcsak a husvét ünnepeltessék meg tartozott idejében, hanem hogy a szenteket is az év azon meghatározott napjaiban tiszteljék, a melyen azok ez életet bevégezték. Mindezek természetesen homlokegyenest ellenkeztek a protestáns felfogással. Meg is teszi rájuk a károlyi zsinat a maga reflexióit. A polemia után bebizonyítják az atyák, hogy e naptár ügye nem politikai, hanem igen is egyházi ügy s e naptár egyházi naptár. Továbbá, hogy ennek sem oly nagy szüksége, sem oly nagy haszna nincs, hogy azért az egész keresztyén világot fel kellene zavarnunk. S végre mert azt a német, skót s angol protestánsok sem fogadták el. Szóval nem kellett nekik »mert másként ugyanezen módon a pápaságnak más szertartásait is, ha azt a hatóság a pápa izgatásából parancsolná, be kellene venni.«

Ennyit e könyvről, mely mindenesetre sok tekintetben lesz forrás ama nevezetes század történetére s a protestáns zsinatok bibliographiájára nézve.

JELENTÉS A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1880/81-ben.

Méltóságos igazgató úr!

Szóbeli meghagyására Méltóságodnak, van szerencsém a Széchényi országos könyvtár állapotáról, gyarapodásáról, rendezéséről, s a könyvtári személyzet tevékenységéről, a hiányok és hézagokról az 1880-ik évi július 1-től — 1881-ik évi június 30-ig szóló, évi jelentésemet hivatalos tisztelettel, a következőkben előterjeszteni:

Meg kell emlékezni mindenek előtt azon súlyos veszteségről, a mi a könyvtárt Tiprai Tivadar könyvtári segédőr elhálózása által érte, szorgalmas, szakavatott férfiú, jeles bibliographus veszett el benne, ki élete pályáján a könyvtári szak-

tudománynak élve, hivatali buzgóságának, megrongált egészséggel is, a szigorúságig megfelelni óhajtván, áldozatául esett.

Tiprai Tivadar könyvtári segédőr elhalálózása által megüresedett segédőri állomásra, Csontos János őrsegéd léptetvén elő, az így betöltetlen maradt őrsegédi állomásra ifj. dr. Szinyei József neveztetett ki.

A könyvtári anyag nyomtatványi szakában a szerzemények leltározása, mint folyó ügy rendes folyamatban van; a hírlapi osztályban betűrendben és évszám szerint a lefolyt évben ideiglenesen felállított 576-féle hírlap 3407 kötetben.

A levéltári osztály rendezése, illetőleg a catalogusok készítése, ez évben is, csak kisebb mérvben haladhatott előre, minthogy a könyvtári személyzet a folyó ügyekkel elfoglalva lévén: az oklevelek kivonatolása, a catalogusok elkészítése, nagyobb mérvben nem eszközölthetett; mindazonáltal teljesen elrendezve lett a czéhszabályok, szabadalmak és kiváltságok tömege nemcsak, de azok teljes használata is lehetővé tétetett a szakjegyzék által. Ezenfölül felállított évrendi sorozatban a múlt évi oklevéltári szaporulat anyaga.

Ama lendület, mely az oklevéltár szaporodását a múlt évben is előidézte, az egyes családok levéltárának letéteményezése által, ez évben sem maradt hátrább, minthogy oklevéltárunk ismét két oklevéltár letéteménye által szaporodott; t. i. örök időkre letéteményezte a gróf Forgách-család Abaúj megyében, Alsó-Kemenczén őrizett, s történelmi szempontból igen fontosnak mondható nagybecsű levéltárát, továbbá Mariássy Ferencz és Miklós, Márkusfalván Szepesmegyében őrzött, s az említett családot nem, de más, azokhoz idegen családokat illető s szintén igen becses oklevéltárát adtak át örök megőrzés miatt, melyek ugyancsak felállítottak és évréndben, illető helyeikre beosztattak, az ajándékozó családok czíme és czímere alatt. Eltekintve az örök letéteményektől, a könyvtár anyagának gyűjtése tekintetéből örvendetes azon jelenség, mely a közönség részéről, ajándékok által az intézet irányában nyilvánul, minthogy az intézet tulajdonjoggal 14 lelkes hazafi által, nevezetes számú és fontos tartalmú okiratok, levelek- és pörcsomóhoz jutott. Felsorolandónak vélem e helyütt azon szíves adományozók neveit, kik önzéstelen nagylelkűséggel viselik szívükön az intézet gyarapodását. Ezek: Zim-

mermann Rajmond púchoi gyógyszerész, Rosenfeld Lipót, báró Skrbenszky Fülöp, dr. Ungar Samu Homonnáról, Milecz Béla főgymnasiumi tanár, Györgyi Lajos gombkötő Révkomáromból, Dobler János Budapestről, Gerson Ödön Debreczenből, Ertl Károly budapesti ügyvéd, Trummer József kereskedő Budapestről, gr. Pongrácz Károly honvédezeredes, Zsoldos Ignác Veszprémből, Kibédi Péterffy Kálmán és Marikovszky Béla.

Kellő figyelembe véve a könyvtárnak azon kiváló feladatát, hogy az magyar nemzeti szempontból lehetőleg összegyűjtse a könyvészet körében mindazt, mi a régibb nyomdászat magyar nyelvű termékeire vonatkozik, beható figyelemmel kísérte a könyvtár a bel- és külföldi könyvészeti szaklajstromokat, minek eredményeül hét, részben másodpéldányú, részben unicum gyanánt feltűntethető régi magyar nyomtatvány birtokába vétel útján jutott a könyvtár. Nevezetesen pedig idáig mint unicumok:

1. A' Boldogságos Szűz Az Halállal tusakodók Anyja. Mellyet elsőben deákul kibocsátott az Jézus társaságában levő P. Nádas János. Most pedig megöregbítvén magyarul fordított ugyanazon Jézus társaságában levő P. Jásbrinyi Tamás, Nagyszombat 1658.

2. Szent Erzsébet asszony élete.

3. Útitárs. Az az Reggel s Estve és egyéb üdőkben gyakorolandó imádságok.

Mint másod példányok:

4. Az nagy Calvinus Jánosnak hiszek egy Istene. Nagy Szombat 1609. Egy keresztyén Predicátortól. S. T. D. P. P.

5. Az Cassai nemzetes tanítóhoz Alvinczi Péter uramhoz iratot öt szép levél. Nyomatott G. S. P. G. V. T. A. MDC. IX.

6. Imádságos könyv. Nagy Szombat 1701 (Pázmán munkái); s végre

7. Az öt szabad Királyi Városoknak felső Magyar országban, Cassának, Lőcsének, Bártfának, Eperjesnek és Szibinnek, Keresztyéni tudományról és hitről való vallás tétele. Cassán 1634; ezen nyomtatványnak még csak egy példánya létezik a British Múzeumban.

A kézirat-gyűjtemény a lefolyt munka évben, számra a mult évi szaporodást 33 darabbal múlja felül, minthogy a jelen munka-évben 100 darabra megy az újonnan szerzett kéziratok

száma, még pedig ajándékozott 30 db., vásároltatott 70 db., de tartalomra nézve is érdekes és fontos példányokat mutathat fel; a többi között: Schmeitzel Lionardo: Acten und Copia; a megcsalatott szerelem gyötrésének áldozatává lett Adolf levelei; Poli árkus: Meleander és Árgirusról való história; a Fáy gyűjteményből XV—XVIII. századból eredő kéziratok; Exemplar Formularum című kézirat; Csokonai Vitéz Mihály kézírata: az istenek osztozása, Virgilius Eneásza Blumauer után.

Múlaszthatlan hivatalos kötelességemnek tartom, a hazafias ajándékozók sorában kiemelni Véghelyi Dezsőt, Banás Jenőt, Fraknói Vilmost, Neumann Károly nyug. lelkészt, Thuránszky Bélát, Hirsch Márk ó-budai rabbit, Jankovics Antal királyi tanácsost kik becses ajándékokkal szaporították a könyvtár kézirati gyűjteményét.

A könyvtár összes anyagának szaporodása a lefolyt munk évben a következő számokat tünteti fel:

A. Nyomatványok:

Vétel	722 darab (füzet)
Ajándék	235 » »
Köteles példány	2667 »
Összesen	3624 darab.

B. Kéziratok:

Vétel	70 darab
Ajándék	30 »
Osszesen	100 darab.

C. Oklevelek, levelek, percsomó, kézrajz:

Vétel	1195 darab
Ajándék	12424 »
Osszesen	13619 darab

Szaporodott tehát a könyvtár összes anyaga 17343 darabbal; fordítottatott: nyomtatványok, kéziratok, oklevelek, levelek vásárlására és kötésekre 3082 frt 16 kr.

A könyvtárnak legnagyobb szaporodása volt 1880. szept. 1102 kötettel, levéltára 1881. márcz. 8605 darabbal, legkissebb könyvtári 1881. márcz. 132 köt., a levéltári 1880. április 1 darabbal.

A könyvtári forgalom következőkben tűnik elő.

Olvasók száma 21475, ezek által használt könyvtári anyag száma 41371 nyomtatvány, 2045 kézirat és 8950 oklevél, összesen 52366 darab könyvtári anyag.

A könyvtár látogatása legnagyobb volt októberben 2702 olvasóval, 6252 darab könyvanyagot használva.

A könyvtár belső kezelési és külső helyiségi hiányai és házai körül eszközölt megfigyelésem alapján, kötelességemnek tartom Méltóságod figyelmét a következőkre, mint olyanokra irányozni, melyek czélszerű létesítése egyrészt Méltóságod kezdeményezésétől, másrészt pedig a magas közoktatási m. k. miniszter úr ő nagyméltóságának intézetünk irányában különben is eléggé tapasztalt jóindulatú rendelkezésétől függ.

Mindenekelőtt, fölötte fontosnak és szükségesnek tartom az oklevél-és kéziratár végleges szakszerű lajstromozásának keresztülvitelét, mert csakis így válhat az a tudós szakközönség hasznára; s kielégíthető leendő látogató közönségnek ama igen is méltányos igénye, hogy az oklevél- és kéziratárat a tudományok gyarapítása szempontjából kiaknázhassa. Az ezt illető művelet bár ha évek előtt megkezdett, de minthogy az említett osztályban csak egy egyén munkálkodik: a lajstromozás keresztülvitele a physikai lehetetlenségek sorába tartozott és tartozik, s immár elodázhatlanná lett az oklevéltári személynak mielőbbi szaporítása.

Nem kevésbé fontos még a bútorozatlan könyvtári két teremnek új berendezése, azon nyomós oknál fogva, minthogy a régi, részben festetlen, szüette állványokon immár a könyvek is a moly által megtámadva vannak, daczára az évenkénti többszöri porozás- és tisztogatásnak. Ez ok, eltekintve a két terem disztelenségétől, elegendő arra, hogy a becses könyvtári anyag félhető elpusztulásának eleje vétessék, mi annál is inkább szükséges, mert a könyvmoly elterjedésének a más termekbe is, elejét venni másképen lehetetlen, mint a különben is szüette, régi, disztelen állványoknak újjakali felcserélése által. Óhajtandó lenne ez irányban a két terem bebútorozására célzó terveket miha

marább elkészíttetni, hogy a berendezés a magyar kormány jóvá-
bagyása után, gyorsan foganatosíttathassék. Hasonló hiányokban
szenved a »Hírlaposztály« csarnoka is, hol jelenleg egy részben a
kettős példányok vannak letéve; mire nézve ajánlatosnak tartanám,
ha Méltóságod aképen intézkednék, hogy a még meglevő kettős
példányok, melyek legnagyobb része a theologia, antiquált
természettudományi, orvosi munkákra vonatkozik, s vevőjük nem
akad, azok más tanintézeteknek, melyek arra netalán igényt
tarthatnának, elajándékoztassanak, s így e tehertől szabadúlva a
könyvtár, a hírlapi csarnok saját céljának átadathassék, hogy
ez által is a nagybecsű anyag a kutató közönség számára hasz-
navehetővé legyen. Végre a folyó évben előfordult egy könyv-
lopási eset is, mi daczára a folytonos és szigorú felügyeletnek,
bebizonyította a szolgáloményzet számának elégtelenségét, s mel-
lőzhetlenül szükségessé vált, a szolgák számát hovahamarább
legalább egygyel szaporítani, bárha már mostan is ideiglenesen
egy hadastyán alkalmaztatik az olvasó-terem felügyeletére.

A könyvtár történetének, mint egyik kiváló mozzanatát kell
fölemlítenem azon eseményt, hogy Ő császári és királyi fensége
Rudolf trónörökös, midőn a f. é. május havában, nászünnepe
alkalmából, a múzeum egyes osztályait magas látogatásával sze-
rencseltette, s ez alkalommal a könyvtárt is kegyes látogató-
sára méltatja vala: Ő császári királyi fensége a könyvtárőr ké-
résére, nevét a vendégkönyvbe »Rezső« magyarul első ízben ve-
zette be.

Hazai tudósaink, tanáraink, tudománykutatás céljából az
elmúlt munkaévben is részint állandóan, részint vajmi gyakran
használták és látogatták gyűjteményeinket, kik közül kiemelendők
a következők: dr. Haynald Lajos kalocsai bíbornok-érsek, dr.
Ipolyi Arnold besztercebányai püspök, Pulszky Ferencz, dr.
Fraknoi Vilmos, dr. Venczel Gusztáv, Jakab Elek, Goldziher
Ignác, Nagy Imre, Pesty Frigyes, Zsilinszky Mihály, Wolf
György, Beöthy Zsolt, báró Radvánszky Béla, idősb Szinnyey
József, dr. Ballaghi Aladár, dr. Marczali Henrik, Thaly Kál-
mán, Nagy Iván, dr. Szabó Károly, Haan Lajos, Véghelyi De-
zső, dr. Henszlmann Imre, Helfy Ignác, Herman Otto, báró
Nyáry Albert, dr. Römer Flóris, Molnár Aladár, Szilágyi Sán-
dor, Nagy Gyula, dr. Szalay József, dr. Fejérpataky László.

A külföld tudósai közül is többen időztek, tudományos bűvár-
latok szempontjából könyvtárunkban, ezek között ugyanis Jagor
Fr. Berlinből, dr. Alberti boroszlói tanár, Ptaseczky szentpéter-
vári tanár, dr. Hjernē tanár Upsalából, dr. Stassov udvari tanácsos
Szent-Pétervárról, s a bécsi cs. kir. hadi levéltár részéről, a múlt
1880-ik év második felében egy kiküldött cs. kir. katonatiszt,
állandóan kutató az oklevéltárban, Savoyai Eugen történetére
vonatkozólag.

Levelezési, kölcsönzési és tudományos bűvárlati összeköt-
tésben volt a könyvtár a lefolyt munka-évben, a bécsi cs. ki-
rályi udvari, a müncheni, baseli, berlini, dresdai, augsburgi,
krakkói, salzburgi, modenai, prágai és a mülki könyvtárakkal.

A könyvtár anyagának gyarapítását nyomtatványaik meg-
küldése által, a következő hazai és külföldi hivatalok, egyletek,
társulatok, intézetek eszközölték:

1. Budapesti fővárosi statisztikai hivatal.
2. Magyar királyi statisztikai hivatal.
3. Magy. kir. természettudom. társulat.
4. Magy. kir. földtani intézet.
5. Magy. kir. meteorologiai intézet.
6. Erdélyi történelmi társulat Nagy-Szebenben.
7. Magyar földtani társulat.
8. Magyar történelmi társulat.
9. Magyar földrajzi társulat.
10. Erdélyi természettudom. társulat.
11. Székely művelődési egylet.
12. A magyar tudom. akadémia.
13. A bécsi cs. kir. tud. akadémia.
14. Bécsi cs. kir. statiszt. központi bizottság.
15. Bécsi cs. kir. hadi levéltár.
16. Szentpétervári cs. tudom. akadémia.
17. Kieli egyetem.
18. Smithsonian intézet Washingtonban.

A könyvtári személyzet hivatalos foglalkozása mellett, a
tudományok és szépirodalom terén is működővén, munkássága a
lefolyt évről a következőkben foglalható össze.

A. Majláth Béla könyvtárőr:

1. Likava vára történeti rajz: Magyarország s Nagyvilágban 1880. évfoly. 31 szám.
2. Egy magyar követség Svédországban; a Századokban.
3. Egy magyar keleti utazó a XVIII. századból: Vasárnapi Ujság.
4. Adalékok Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárához«, Magyar Könyvszemlében.
5. Janik János. életrajz: Vasárnapi Ujságban.
6. Petőfi Sándor egy kiadatlan költeménye a Vasárnapi Ujságban.
7. Petőfi Sándor kéziratai: Magyar Könyvszemlében.
8. Tanúlmányok Széchenyi István gróf levelezéséből: Magyarország és Nagyvilágban.
9. A chinai porcellánról: Részvét-albumban.
10. Szépirodalmi dolgozatok a Vasárnapi Ujság- és Ország-Világban.

Felolvasást tartott a Régészeti, a magyar történelmi és a földrajzi társulat szakülésein; s mint szerkesztőtárs, szerkesztette a magyarországi Kárpát-egyletnek 1881. évi közlönyét.

B. Barna Ferdinánd t. könyvtárőr:

1. Ósvallásunk fő istenei: Értekezések a nyelv és széptudományok köréből 1881. IX. köt. VII. sz.
2. Ósvallásunk kisebb tényei és áldozati szertartásai: ugyanott. 1881. XI. köt. IX. szám.

C. Csontos János segédőr:

1. Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban. IV. közlemény: a Magyar Könyvszemlében.
2. Adalék a szepességi XV. századi könyvtárakhoz. Ugyanott.
3. Tiprai Tivadar emléke U. o.
4. Beatrix királyné imakönyve Mólkben. U. o.
5. Corvin János két horoskopja Krakkóban. U. o.
6. A jénai Corvin-codex. U. o.
7. Az aquinoi szent Tamás féle codexek bibliographiájához. U. o.

8. Az escuriali codex aureusról. U. o.
9. Vágújhelyi származású kézirat 1423-ból, Prágában. U. o.
10. Hazai vonatkozású ősnymtatványok a berlini könyvpiaczon. U. o.
11. Észrevételek: Volf György, Régi kézírataink oltalma című cikkére.
12. Latin Corvin-codexek bibliographiai jegyzéke. U. o.
13. Mit tartunk a kézirat gyanánt nyomtatott könyvekről? U. o.
14. Felolvasást tartott a m. tört. társulatban a müncheni, mülki és krakkói könyvtárak magyarorsz. vonatkozású codexeiről.
15. Munkatársa volt a Codex Diplomaticus Patriusnak.
16. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.

D. Dr. Szinnyei József örseged:

1. A finn parasztok: Budapesti Szemle.
 2. Valami a finnekről: Pesti Napló.
 3. A nyelvküzdelmek Finnországban: Hon.
 4. Finnországi képek: Ország-Világ.
 5. Hogy élnek a finn parasztok. Ország-Világ.
 6. Egy kelet-finnországi dialektus ismertetése: Nyelvtudományi közlemények.
 7. Alquist Suomen Kieleu rakennus. Birálat: Nyelvtudom. közlemények.
 8. Nyelvújítási adatok: Magyar Nyelvőr.
 9. Niitä-näitä kielitieteen alalta. Unkarin Album.
 10. Az ezer tó országa.
- Szerkesztette: az Ország-Világ illusztrált lapot.

E. Horváth Ignác díjnok:

1. Összeállította a »Magyar irodalom« című könyvészeti rovatot a »Magyar Könyvszemle« minden számában.

A Magyar Könyvszemle, mint a múzeumi könyvtár kiadványa, alapítva dr. Fraknói Vilmos, akadémiai főtitkár és apátkanonok, s volt múzeumi könyvtárőr által, a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által segélyezve, immár a VI. évfolyamba lépett, mely kitűzött eredeti célját szigorúan követve, gazdag tárbáza lett a tudományos könyvészeti, könyvtártani, irodalomtörténeti, codicologiai adatoknak, miért is az, ismert nevű szak-

Deák Ferencz Horváth István múz. könyvtár-őr érdemeiről 1836-ban. 267

tudósok dolgozatai által, a szakirodalom színvonalán állva, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának közlönye, feladatát a lefolyt évben is megjelent 6 füzetben kellőleg betöltötte.

Midőn is az előadottakban összegezve a könyvtárnak egy évi működését, s azt Méltóságodnak tudomására hozni, hivatalos kötelességemnek tartottam, maradtam

Budapesten, 1881. július 1-én

Méltóságos igazgató úrnak
alázatos szolgálója

Majláth Béla
könyvtárőr.

DEÁK FERENCZ BESZÉDE HORVÁTH ISTVÁN MÚZEUMI KÖNYVTÁRŐR ÉRDEMEIRŐL 1836-ban.

Két év mulva lesz Horváth István születésének 100-ik évfordulója s még ma nem mondhatjuk azt, hogy ezen nagy tudósunk tudományos működése, hatása és érdemei irodalmunkban kellően méltányolva volnának. Mi volt ő magyar nemzeti kulturának. ezt logjobban tudják még életben levő tanítványai; mily szolgálatokat tett a magyar tudományos irodalomnak erről tanuszkodnak hátramaradt művei, de hogy mi volt ő a Nemzeti Múzeum könyvtárának hol 34 éven át a könyvtárőri tisztet viselte, ezt ma már csak azok tudják, kiket sorsuk vagy hivatásuk a könyvtár kézírataival behatóan foglalkozni késztet. Könyvtárnoksága a múzeumi könyvtár legtermékenyebb korszakaihoz tartozik, mely magyar történeti, irodalomtörténeti és bibliographiai tekintetben nagy eredményeket mutat fel. Kéziratban maradt különböző munkái 600 kötetet meghaladó külön gyűjteményt képeznek, s maradandó emléket biztosítanak számára. Kiemeljük ezekből »Lexicon Eruditorum Regni Hungariae« című 1843-ig menő munkáját, mely egymaga 248 negyedréti kötetből áll. — De nem bocsátkozunk részletekbe.

Ezúttal csak közölni kívánjuk Kónyi Manó nagybecsű munkájából¹⁾ Deák Ferencz azon beszédét mely Horváth István

¹⁾ Deák Ferencz Beszédei. 1819—1847. Összegyűjtötte Kónyi Manó. Budapest. Franklin-társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. — 1882. XII. + 628 lap. Tartalmaz: 184 cikket illetőleg beszédet tájékoztató bevezetésekkel kísérve.